

Володимир КОВАЛЬЧУК

*кандидат історичних наук
старший науковий співробітник
відділу джерелознавства новітньої історії України
Інституту української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4992-6675>
e-mail: kov_v@ukr.net*

ПОЛЯКИ ТА ФОЛЬКСДОЙЧІ В НІМЕЦЬКІЙ ПОЛІЦІЇ БЕЗПЕКИ ДИСТРИКТУ «ГАЛИЧИНА» ЯК ЧИННИК ЗАГОСТРЕННЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

Встановлено, що під час німецької окупації дистрикту «Галичина» на службу до місцевих структур поліції СД активно залучали галицьких етнічних німців. З'ясовано, що низка з них була обізнана з польсько-українськими відносинами, мала досвід добросусідства з українською більшістю дистрикту та польською меншиною. Встановлено, що їхнім завданням було запобігати будь-яким конфліктам, що могли зашкодити інтересам Райху. Вони ж, використовуючи широкі повноваження, впливали на діяльність національних організацій, дозволених окупаційною владою, а саме польських і українських «комітетів».

Досліджено, що особи польської національності служили в гестапо. Зазначено, що поляки-гестапівці брали участь в ініційованих окупаційною владою розстрілах та арештах мирного цивільного населення. Виявлено, що дехто з них підтримував зв'язки з польським підпіллям й іншими групами, був свідомо налаштований проти українського визвольного руху.

На конкретних прикладах продемонстровано, що в низці регіонів дистрикту «Галичина», як-то Станіславщина, Надвірнянщина, Бережанщина та ін., поляків і фольксдойчів набирали на роботу до окупаційної кримінальної поліції (кріпо). Виявлено, що дехто з них мав зв'язки з польськими підпільними організаціями, а саме із Союзом збройної боротьби й АК. Встановлено випадки, коли ці люди також попереджали цивільних поляків про потенційні загрози, які могли йти від окупаційної влади.

Підсумовано, що участь поляків дистрикту «Галичина» в окупаційних органах поліції безпеки погано впливала на перебіг польсько-українських відносин, адже вони становили меншість, порівняно з українцями – провідною етнічною групою ГГ. Констатовано, що присутність поляків і фольксдойчів серед кадрового складу силових структур дистрикту слугувала чинником загострення взаємин між представниками польської й української національностей.

Ключові слова: дистрикт «Галичина», поляки, фольксдойчі, українці, СД, гестапо, кріпо.

Однією із причин погіршення польсько-українських міжетнічних відносин на теренах дистрикту «Галичина» Генерал-губернаторства (ГГ) була діяльність розгалуженого апарату німецької окупаційної поліції. Адже поліційні функції виконували не лише представники німецької національності, а й етнічні допоміжні формації. Зокрема, у їхньому складі фігурували поляки, а також фольксдойчі – люди, яким вдалося довести власну причетність до німецької національності.

У контексті вивчення причин польсько-українського конфлікту важливо враховувати й те, що окупаційна влада дистрикту «Галичина» активно залучала до служби в поліції не лише польську меншину, а й українське місцеве населення. Щоправда, до структур поліції безпеки (*Sicherheitspolizei*), які були більш впливовими, ніж поліція порядку (*Ordnungspolizei*) та її допоміжні формування, чомусь потрапляло більше поляків і фольксдойчів, а етнічних українців там було мінімум. Цей аспект серед дослідників українсько-польських відносин середини ХХ ст. залишається практично непоміченим або перебуває на маргінесі наукових студій.

Епізоди, дотичні до теми статті, можна виявити в напрацюваннях Андрія Боляновського (Боляновський, 2003), Ігоря Ільюшина (Ільюшин, 2005), Тараса Гунчака (Гунчак, 2007), Тараса Мартиненка (Мартиненко, 2012–2013), Олександра Клименка та Сергія Ткачова (Клименко, Ткачов, 2013), Даміана Марковського (Damian Markowski) (Markowski, 2023).

Мета статті – з'ясувати, як політика німецької окупаційної влади щодо наповнення представниками польської меншини та фольксдойчами таких структур поліції безпеки дистрикту «Галичина», як «партійна» служба безпеки – СД (*SD – від нім. Sicherheitsdienst*), державна політична поліція – гестапо (*Geheime Staatspolizei*) та кримінальна поліція (*Kriminalpolizei*), ускладнювала польсько-українські стосунки у краї. Адже ці особи нерідко в різних формах доносили на українців, звинувачували їх у причетності до «банд», робили на них різні наклепи. Траплялося, що працівники поліції безпеки підтримували зв'язки з польським підпіллям.

Розгляньмо детальніше діяльність найпотужнішої з німецьких поліційних формацій, що належали до поліції безпеки.

«Партійна» служба безпеки СД на теренах дистрикту «Галичина» мала значні повноваження у справі місцевих польсько-українських відносин. Її тамтешні працівники, підпорядковуючись фюрерові СС і поліції в дистрикті Фріцові Кацману (Fritz Katzmann), стежили за реакцією представників різних національностей на рішення німецької влади – наскільки вони виважено себе поведуть із погляду окупаційної законності. За потреби вони «знижували градус» діяльності занадто активних громадських діячів із польської чи української сторони, проводили бесіди з ними чи вдавалися до більш рішучих заходів.

Можливо, через це окупаційна влада воліла набирати до СД тих, хто не лише мав безсумнівну відданість Райху, а й знав про польсько-українське співжиття. Ось чому серед працівників СД у Львові було чимало галицьких німців, колишніх військових УГА (Української галицької армії) й армії Австро-Угорської імперії (Паньківський, 1965, с. 89). До прикладу, з таких у 3-му відділі СД (керівник – Ганс Бєєр (Hans de Beer), псевдо – Йоахим Кюль) Львівського відділення поліції безпеки та СД (керівник до березня 1943 р. – Гельмут Танцман (Helmut Tanzmann), потім – Йозеф

Вітська (Joseph Vitiska)) працювали Альфред Кольф (Alfred Kolf) (політичний референт), Северин Байгерт (Severin Beigert), Йозеф Мюллер (Josef Müllle).

Водночас низку працівників СД поєднувала не лише підзвітність Головному управлінню безпеки Райху, зв'язки в Міністерстві окупованих східних територій, Абвері, а й певний сентимент до українського питання.

Так, Ганс Беєр, який до переїзду в Галичину був радником із питань України у групі 3-го Головного управління безпеки Райху, ще в 1930-х роках закликав до «ієрархізації східноєвропейських племен», у якій домінували чехи, далі йшли українці, а вже потім – поляки. Уродженець німецької колонії Мюнхенталь у Галичині Северин Байгерт (у минулому – офіцер УГА, капітан австро-угорської армії) під час Української революції був начальником штабу бригади УГА під командуванням Альфреда Бізанца (Боляновський, 2003, с. 346), а також із ним «близько приятелював» (Колісник, 1990, с. 35). А директор одного з департаментів Міністерства окупованих східних територій Гергард фон Менде (Gerhard von Mend) згадував Йозефа Мюллера серед надійних емісарів постверсальської Німеччини, які в міжвоєнний період збирали інформацію про внутрішні процеси в Польщі та СРСР, вивчали ставлення галицьких українців до польської влади (Гунчак, 2007, с. 63).

Щодо гестапо, то такі аспекти, як служба в ньому осіб польської національності та діяльність його агентів серед різних національностей не сприяли гармонії українсько-польських відносин упродовж майже всієї історії дистрикту «Галичина».

Так, на 1943 р. у Коломийському гестапо служили поляки, які брали участь в арештах і розстрілах мирного населення, як-от: Ян Яворський (Jan Jaworski), Владислав Хобоня (Władysław Chobonia), Вебер (Weber), Мантасевич (Mantasevich) (ДАІФО, арк. 60). До лютого 1944 р., ішлося у близькому до українського підпілля джерелі, поляки «частково» опанували гестапо в Галичині (АЦДВР, арк. 9).

Агентів гестапо серед членів різних польських організацій вбачав у перші роки існування дистрикту Микола Лебедь (Лебедь, 1946, с. 77). Резидент гестапо Юзеф Кузник (Józef Kuźnik) на початку 1942 р. залучив до співпраці поляка, жителя с. Білоскірка Тернопільського окупаційного повіту – той підписав зобов'язання доносити про всіх, хто проводить підривною роботу проти німецької влади (Клименко, Ткачов, 2013, с. 119). Член польської боївки Тадеуш Скибіньскі (Tadeusz Skibiński), який у січні 1944 р. убив трьох мешканців м. Гримайлів (ГДА СБУ-1, арк. 13; ГДА СБУ-2, арк. 158), стверджував, що доноси на українців до гестапо були складовою тактики польського підпілля зі знищення «свідомого українського елементу» (ГДА СБУ-2, арк. 156 зв.).

За іншими даними, агенти гестапо були серед членів польських комітетів опіки (польські суспільно-громадські установи, що діяли під наглядом німецьких окупантів), які в 1943 р. – першій половині 1944 р. нерідко зверталися до німецької окупаційної адміністрації за допомогою у справі створення загонів польської самооборони (Ільюшин, 2005, с. 286).

Проти цього явища в дистрикті «Галичина» після початку рейду радянського партизанського з'єднання Сидора Ковпака влітку 1943 р. стало рішуче виступати польське підпілля. Показово, що перші його боївки для знищення таких таємних співробітників скеровувалися до Львова з-за меж дистрикту. Наприклад, протягом кількох днів серпня 1943 р. у м. Львів польська боївка, що прибула з Варшави,

вбила низку «купців» української національності. Як пояснив для Костя Паньківського один із чільних діячів польських «комітетів» Леопольд Тешнар (Leopold Tesznar), метою акції була нейтралізація діяльності таємних співробітників гестапо як серед українців, так і з-поміж поляків (Паньківський, 1965, с. 277–278).

Як поляки й українці служили у кріпо дистрикту «Галичина» (цей орган окупаційної безпеки борювався і проти українського, і проти польського підпілля), – дослідникам ще належить дослідити.

Попередньо все вказує на те, що осіб польської національності у кріпо дистрикту було більше, ніж українців. Це можна пояснити передовсім умовами прийому на роботу. Вимагався досвід праці за спеціальністю, а його мали етнічні поляки, що служили в довоєнній польській Державній поліції (українців у 1930-х роках туди не набирали) (Галагіда, Іваник, 2021, с. 52; Паньківський, 1965, с. 400).

У документах є чимало згадок про те, що в 1943 р. – першій половині 1944 р. поляки працювали у кріпо або співдіяли з нею й водночас були пов'язані з польським підпіллям.

Так, до кріпо на Станіславщині входили поляки-члени Станіславського відділення державного корпусу безпеки, яке підлягало Львівській делегатурі польського емігрантського уряду. Були серед працівників кріпо і представники польської підпільної формації – Союз збройної боротьби (Markowski, 2023, s. 50).

Причетністю кадрів до Армії Крайової (АК) вирізнявся відділ кріпо в Перемишлянах (Węgierski, 1994, s. 183). Заступником начальника Бережанського відділу був колишній польський агент Комальські (Komalski) (Офіцинський, Хаврак, 2002, с. 43). Теофіль Мушиньські (Teofil Muszyński) зі с. Пановичі на Підгаєччині був агентом кріпо та водночас належав до польського підпільного осередку (ЩАВОУ, арк. 6). «На услугах» кріпо в перші місяці 1944 р. перебували члени польської підпільної організації з с. Боків (Бережанський окупаційний повіт) Адам Цівіньські (Adam Ciwiński) і Стефан Новак (Stefan Nowak) (ЩАВОУ, арк. 5).

Поляки-працівники кріпо передавали допомогу для польських баз самооборони (Ільюшин, 2005, с. 288), попереджали польські села про заплановані окупантами облави (Węgierski, 1994, s. 182). Також вони брали участь у розстрілах євреїв (як це відбулося у м. Делятин на Надвірнянщині в листопаді 1941 р.) (Młynarczyk, 2009, s. 117).

А в Сокальському кріпо фольксдойчі служили у квітні 1944 р. (АЦДВР, арк. 5). На думку авторів оунівського документа за 1944 р., польські службовці опанували кріпо Галичини «майже в цілості» до лютого (АЦДВР, арк. 7, 9).

Автор оунівського документа зі Станіславщини пов'язував зростання кількості арештів й облав гестапо та кріпо в перші місяці 1944 р. із провокаціями осіб польської національності, наголосивши на їхньому винятковому значенні в цьому («ніхто інший, а тільки поляки») (ГДА СБУ-3, арк. 184).

Для порівняння, про роботу українців у кріпо в історичних документах є епізодичні згадки. Так, коли 16 жовтня 1943 р. невідомі пограбували крамницю в м. Сокалі, справу розкрили «українці з кріпо» (Артизов, 2012, с. 717).

Отож встановлено, що працівників німецької «партійної» служби безпеки на теренах дистрикту «Галичина» нерідко добирали з місцевих осіб німецької національності, які розумілися на справах польсько-українських відносин. Вони стежили

за активністю українських і польських суспільно-громадських установ, у разі загрози інтересам Райху намагалися гасити «у зародку» вогнища потенційного протистояння, на що мали повноваження.

У низці окупаційних повітів дистрикту зафіксовано роботу й поляків-гестапівців. На конкретних прикладах показано, як вони мали зв'язки з польським підпіллям і «комітетами».

На Станіславщині, Надвірнянщині, Бережанщині, Сокальщині та в низці інших місцин дистрикту «Галичина» особи польської національності служили в окупаційній кримінальній поліції. Дехто з них водночас співпрацював із формаціями польського підпілля, як-от Союз збройної боротьби й АК, а також попереджав польське цивільне населення про діяльність окупаційної влади, яка могла їм загрожувати. Влаштувалися на роботу до кріпо і фольксдойчі.

Все це в комплексі додавало напруженості в польсько-українські стосунки. Тим більше, що поляки, представники яких працювали в органах окупаційної поліції безпеки (СД, гестапо, кріпо), становили меншість населення дистрикту «Галичина», порівняно з українцями.

Перспективним напрямом видається ретельне дослідження архівних документів з історії поліції безпеки дистрикту «Галичина». У цьому контексті передовсім потребують уваги матеріали фондів № 2, 13, 71, 73 Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Артизов, А. Н. (ред.). (2012). *Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т., 2*. Москва.

АЦДВР: Архів Центру досліджень визвольного руху (АЦДВР), ф. 9 (Збірка документів Миколи Лебеда), т. 6.

Боляновський, А. (2003). *Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939–1945)*. Львів.

Галагіда, І., Іваник, М. (упоряд.). (2021). *Українські жертви Холмщини та південного Підляшшя у 1939–1944 рр.* Львів: Видавництво Українського католицького університету.

ГДА СБУ-1: Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), ф. 11 (Міністерство державної безпеки УРСР), оп. 1, спр. 950.

ГДА СБУ-2: ГДА СБУ, ф. 13 (Друковані видання ВНК–КДБ СРСР, ВУНК–КДБ УРСР, 1917–1991 рр.), спр. 376, т. 34.

ГДА СБУ-3: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 71.

Гунчак, Т. (2007). ОУН і нацистська Німеччина: між колабораціонізмом і ризиком. *Український визвольний рух, 11*.

ДАІФО: Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. Р-98 (Станіславський обласний комітет сприяння надзвичайній державній комісії з обліку шкоди і злочинів нанесених німецько-фашистськими окупантами і їх посібниками), оп. 1, спр. 18.

Льюшин, І. (2005). Бойові дії ОУН і УПА на антипольському фронті. В С. В. Кульчицький (відп. ред.), *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія*. Київ, 222–302.

Клименко, О. О., Ткачов, С. В. (2013). *Українці в поліції в дистрикті «Галичина» (Тернопільський округ): німецький окупаційний режим в Тернополі та околицях у 1941–1944 рр.* Харків.

Колісник, Р. (1990). *Військова Управа та Українська дивізія «Галичина». Діяльність Військової Управи та німецька політика відносно українських національних збройних сил в роках 1943–1945.* Торонто: Накладом Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА.

Лебедь, М. (1946). УПА. *Українська повстанська армія. Її генеза, ріст і дії у вивольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу* (Ч. 1: Німецька окупація України). Б. м.

Мартиненко, Т. (2012–2013). «Нація білого хліба»: фольксдойче Львова в контексті соціальної поведінки населення в роки німецької окупації. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*, 13–14, 243–254.

Офіцинський, Р. А., Хаврак, Л. Ф. (2002). *Українсько-польські стосунки у дистрикті Галичина (1941–1944).* Ужгород.

Паньківський, К. (1965). *Роки німецької окупації.* Торонто; Нью-Йорк: Ключі.

ЦДАВОУ: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 3833 (Краєвий провід (керівництво) Організації українських націоналістів на західноукраїнських землях), оп. 1, спр. 157.

Markowski, D. (2023). *W cieniu Wołynia: «antypolska akcja» OUN i UPA w Galicji Wschodniej 1943–1945.* Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Мłynarczyк, J-A. (2009). *Pomiędzy współpracą a zdradą. Problem kolaboracji w Generalnym Gubernatorstwie – próba syntezy. Pamięć i Sprawiedliwość*, 1(14).

Węgierski, J. (1994). *Armia Krajowa na południowych i wschodnich przedpolach Lwowa.* Kraków: Platan.

REFERENCES

Artizov, A. N. (Ed.). (2012). *Ukrainskie natsionalisticheskie organizatsii v godi Vtoroi mirovoi voini. Dokumenti: v 2 t., 2.* Moskva (in Russian).

Arkhiv Tsentru doslidzhen vyzvolnoho rukhu (ATsDVR), f. 9 (Zbirka dokumentiv Mykoly Lebedia), t. 6 (in Ukrainian).

Bolianovskyi, A. (2003). *Ukrainski viiskovi formuvannia v zbroinykh sylakh Nimechchyny (1939–1945).* Lviv (in Ukrainian).

Halahida, I., & Ivanyk, M. (Comps.). (2021). *Ukrainski zhertyv Kholmshchyny ta pivdennoho Pidliashshia u 1939–1944 rr.* Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu (in Ukrainian).

Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU), f. 11 (Ministerstvo derzhavnoi bezpeky URSR), op. 1, spr. 950 (in Ukrainian).

HDA SBU, f. 13 (Drukovani vydannia VNK–KDB SRSR, VUNK–KDB URSR, 1917–1991 rr.), spr. 376, t. 34 (in Ukrainian).

HDA SBU, f. 13, spr. 376, t. 71 (in Ukrainian).

Hunchak, T. (2007). OUN i natsyistska Nimechchyna: mizh kolaboratsionizmom i rezystansom. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 11 (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (Derzharkhiv Ivano-Frankivskoi obl.), f. R-98 (Stanislavskyi oblasnyi komitet spriannia nadzvychainii derzhavnii komisii

z obliku shkody i zlodiiian nanesenykh nimetsko-fashystskymy okupantamy i yikh posibnykamy), op. 1, spr. 18 (in Ukrainian).

Iliushyn, I. (2005). Boiovi dii OUN i UPA na antypolskomu fronti. In S. V. Kulchytskyi (Ed.), *Orhanizatsiia ukraïnskykh natsionalistiv i Ukraïnska povstanska armii*. Kyiv, 222–302 (in Ukrainian).

Klymenko, O. O., & Tkachov, S. V. (2013). *Ukrainci v politsii v dystrykti «Halychyna» (Ternopil'skyi okruh): nimetskyi okupatsiinyi rezhym v Ternopoli ta okolytsiakh u 1941–1944 rr.* Kharkiv (in Ukrainian).

Kolisnyk, R. (1990). *Viiskova Uprava ta Ukraïnska dyviziia «Halychyna». Diialnist Viiskovoi Upravy ta nimetska polityka vidnosno ukraïnskykh natsionalnykh zbroinykh syl v rokakh 1943–1945.* Toronto: Nakladom Bratstva kol. voiakiv 1-oi Ukraïnskoï Dyvizii UNA (in Ukrainian).

Lebed, M. (1946). UPA. *Ukraïnska povstanska armii*. *Yii heneza, rist i dii u vyzvolnii borotbi ukraïnskoho narodu za Ukraïnsku Samostiinu Sobornu Derzhavu* (Ch. 1: Nimetska okupatsiia Ukrainy). N. p. (in Ukrainian).

Martynenko, T. (2012–2013). «Natsiia biloho khliba»: folksdoiche Lvova v konteksti sotsialnoi povedinky naselennia v roky nimetskoï okupatsii. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu, 13–14*, 243–254 (in Ukrainian).

Ofitsynskyi, R. A., & Khavrak, L. F. (2002). *Ukraïnsko-polski stosunki u dystrykti Halychyna (1941–1944)*. Uzhhorod (in Ukrainian).

Pankivskyi, K. (1965). Roky nimetskoï okupatsii. Toronto; Niu-Iork: Kliuchi (in Ukrainian).

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy), f. 3833 (Kraievyi provid (kerivnytstvo) Orhanizatsii ukraïnskykh natsionalistiv na zakhidnoukraïnskykh zemliakh), op. 1, spr. 157 (in Ukrainian).

Markowski, D. (2023). *W cieniu Wołynia: «antypolska akcja» OUN i UPA w Galicji Wschodniej 1943–1945.* Kraków: Wydawnictwo Literackie (in Polish).

Młynarczyk, J.-A. (2009). Pomiędzy współpracą a zdradą. Problem kolaboracji w Generalnym Gubernatorstwie – próba syntezy. *Pamięć i Sprawiedliwość, 1(14)* (in Polish).

Węgierski, J. (1994). *Armia Krajowa na południowych i wschodnich przedpolach Lwowa.* Kraków: Platan (in Polish).

Volodymyr KOVALCHUK

PhD (History)

Senior Research Fellow

of the Department of Source Studies of Modern Ukrainian History

M. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography

and Source Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4992-6675>

e-mail: kov_v@ukr.net

POLES AND VOLKSDEUTSCHE IN THE GERMAN SECURITY POLICE OF THE GALICIAN DISTRICT AS A FACTOR IN THE ESCALATION OF POLISH-UKRAINIAN RELATIONS

During the German occupation of the Galician, local ethnic Germans were recruited into the SD. Many of them had a good understanding of Polish-Ukrainian relations and had

experience living alongside the Ukrainian majority and the Polish minority. Their task was to prevent any conflicts that could harm the interests of the Reich. They also used their broad authority to influence the activities of national organizations permitted by the occupation authorities, namely Polish and Ukrainian «committees».

Research has shown that individuals of Polish nationality also served in the Gestapo. Polish Gestapo officers participated in shootings and arrests of the civilian population initiated by the occupation authorities. It was discovered that some of them maintained ties with the Polish underground and other groups, and were deliberately hostile towards the Ukrainian liberation movement.

Specific examples demonstrate that in several regions of the Galician District, such as Stanislavshchyna, Nadvirnyanshchyna, Berezhanshchyna, and others, Poles and Volksdeutsche were recruited into the occupation Criminal Police (Kripo). It was found that some of them had connections to Polish underground organizations. These individuals also sometimes warned Polish civilians about potential threats from the occupation authorities.

In conclusion, the involvement of Poles from the Galician District in the occupation security police negatively affected Polish-Ukrainian relations, as Poles were a minority compared to Ukrainians – the leading ethnic group in this part of the General Government. The presence of Poles and Volksdeutsche among the personnel of the Galician District's law enforcement agencies served as a factor in the escalation of relations between representatives of the Polish and Ukrainian nationalities.

Key words: Galician District, Poles, Volksdeutsche, Ukrainians, SD, Gestapo, Kripo.

*Стаття: надійшла до редакції 22.07.2025
прийнята до друку 29.08.2025*